

Antik Yunan Tarihine Giriş: 21. Dersin Metni

27 Kasım, 2007

1. Bölüm: Savaşın Sonra Sparta Gücü

Profesör Donald Kagan: Tekrar hoşgeldiniz! Peloponessos Savaşı'nın bittiğini belirtmek istiyorum. Dünya varmış ki acıyla geçen 27 yıldan sonra savaş nihayet bitti; ancak bu durum tarihte bir sorun biter bitmez diğerinin başladığını keşfettiğiniz zamanlardan sadece bir tanesi. Tabi ki bildiğiniz gibi bu dönem bu tarz sorunlarla dolu ve başından sonuna kadar da bu şekilde devam edecek. Evet, Spartalıların yaklaşık 431 yılında neden savaşa girdiğine ilişkin iddiaları hatırlarsınız. Yunanları serbest bırakacaklardı ve buna ilişkin ironi de gerçekten alışılmışın dışındadır. Hatırlarsanız Ksenophon'un, Peloponessos Savaşının sona ermesi masalını, Spartalıların ve halkın Atina duvarlarını flüt çalarak yıkmaları ve görünüşe göre herkesin, şu anda tam olarak nasıl anlattığını hatırlamıyorum ama, bu durum Yunanların özgürlüklerinin başlangıcı olduğunu düşünmesiyle sonlanır.

Tabi ki Ksenophon bunları yıllar sonra kaleme alıyordu ve bu yaşananın bir yanıltmaca olduğunu gayet iyi biliyordu, çünkü savaş süresince daha önce görülmemiş bir boyuta ulaşan Sparta gücü, daha sonraki dönemde Spartalıları sorunlar ve fırsatlar ile temsil etmiştir. Bunun oldukça önemli olduğunu düşünüyorum ve yeterli sayıda insan da bana göre bunun önemini fark etmiyor. Gücün kendine özel bir dünyası vardır. Başka biri sizi engellemeden bir şeyler yapabilme becerisi, daha önceden gücünüz olmadığı zamanlarda hiç aklınıza gelmeyen şekillerde ne yapabileceğinizi düşünmenizi sağlar ve Spartalıların da başına gelen şey aslında buydu. Kendilerini seçim yapma durumu ile karşı karşıya bulurlar. Yapabilecekleri farklı şeyleri düşünebilecek kadar yeterli güce gerçek anlamda sahip oldukları için kendilerini, devletlerini nasıl yönetmeleri ve Yunan dünyasındaki devletlerin yapısının ve Persia ile olan ilişkilerini nasıl düzenleyeceklerini düşünüyordular.

Durumun mantığı aslında üç olasılığı ortaya koyuyordu. Şüphesiz ki yaptıkları şeyi 5. yüzyıldan çok daha önce yapabilirlerdi, yani kendilerini Peloponessos'a hapsedmek, Peloponessos Birliğinin kontrolünü ellerinde bulundurmak ve temel olarak Sparta geleneğinde tavsiye edilen Peloponessos'un dışında hiçbir şeye karışmamak; bunun için yaptıkları şeyden bahsediyoruz, yani her zaman akıllarında olan ve bir türlü unutamadıkları köleliği kast ediyoruz. Kendilerinden nefret eden ve eline baktıkları kişilerden her zaman sayı olarak aşırı derecede fazlaydılar. Bu nedenle de, herhangi bir zamanda Peloponessos'tan bir orduyla birlikte ayrılma fikri, bazen gerekli de olsa, her zaman sorgulanabilir bir yerde durmuştur.

Göreceğimiz gibi, Peloponessos Savaşı sırasında Sparta'da değişiklikler olmuştur. Bunlardan bence en önemlisi Spartalıların önemli bir miktar paraya sahip olmasıydı. Bu para Persler tarafından savaş dönemi için hazır bulunduruluyordu. Spartalıları Atinalılardan zengin şehirleri aldıklarında ganimet elde etmiş ve Perslerin sahip olduğu parayı da ele geçirerek ganimet elde ettikleri zengin şehirleri Atinalılardan alma ve hem de para toplama yoluyla ellerinde bulundurmaktaydı. Bu nedenle, ilk defa çok parası olan pek çok Spartalı vardı ve tabi ki bildiğiniz gibi bu normalde Sparta toplumunun bir özelliği değildi, bu yasak bir şeydi.

Sparta'daki kanunlar paraya izin vermiyordu. Paraya en yakın şey olarak sizi çok uzağa götürmeyen ve çok fazla alışveriş yapmanıza olanak sağlamayan avuç dolusu demir parçaları vardı. Bu noktada bu tarz bir zenginliğin varlığı ve başa çıkmak için hiçbir geleneksel yolun olmaması, başka belirsizliklerin ve birçok Spartalının hissettiği bir takım fırsatlar olduğu anlamına geliyordu. Bu nedenle, Peloponessos'de kalma fikri, pek çok Spartalı'ya çekici geldi. Çünkü Sparta dünyasının dışından birilerinin gelmesinden korktular ve tabii ki dış dünyayla bağlantı kurmaya başlamaları dolayısıyla gerekli olacak olan paranın kimliklerinin bir parçası olan ve çok değer verdikleri geleneklerini bozacağından korkmuşlardı. Lykurgos kanunlarına göre yaşamak, Spartalı olmak ve diğer insanlardan

üstün olduğunuzu hissetmek demektir. Bu yüzden, bunu tercih edecek olan tutucu Spartalıların aklında bir tehlike hissi uyanmaktaydı.

Ancak Spartalıların bu yeni bulunan gücü kullanabilecekleri başka bir olasılık daha vardı. Zannediyorum bu yeni bulunan güçle gelen para, olayları yönetmek ve belki de Peloponessos'un dışında bulunan kaynakları sömürmek için kullanılabilirdi ve bu seçenek de aynı zamanda ikiye ayrılabilirdi. Uç bir nokta ise, Spartalıların bu parayı doğuda bulunan tüm Yunan dünyasının kontrolünü ele geçirmek için ellerinde bulundurmasıdır. Yani, her zaman yaptığımız gibi, Ege'de boy göstermeleri haricinde, İtalya ve Sicilya'da yaşayan Batı Yunanları dahil etmiyorum. Ancak, Spartalılar, Atinalılar devre dışı kaldığı için onları kontrol edecek olan Perslerle birlikte Ege'nin, Anadolu'nun, Çanakkale Boğazı'nın ve ilerisindeki suların kontrolünü ele geçirebilirdi ve bazı Spartalılar Ege'nin kontrolünü ele geçirmek istiyordu.

Bunun için para gerekliydi ancak bu durumdan aynı zamanda para da elde edilecekti. Tabii ki güç gerektirecek ancak aynı zamanda da daha fazla güç sağlayacaktı. Bir anlamda, bu görüşte olan Spartalılar Ege ve ötesinde büyük bir emperyal güç olan Atina'nın yerini alma fikrini benimsedi. Bu bir ihtimaldi. Burada savaşın kazanılmasında büyük rol oynayanların bazı Spartalılar ve Yunan general ve amirali Lysandros olduğunu kesinlikle biliyoruz; kendisinin ve etrafında bulunan kişilerin bu fikre sıcak baktıklarını ve takipçisi olduğunu ancak bu kişilerin de bu fikri benimseyen tek grup olmadığını da kesinlikle biliyoruz.

O halde, eski kaynaklar bize herhangi bir Spartalı liderin özel olarak kafasında böyle bir şey olduğunu söylemese de, Spartalıların böyle bir fikrinin olduğuna ilişkin üçüncü bir olasılık doğmaktadır ve görünen mantık da bazılarımızın bu fikrin iyi olduğunu düşünmüş olabileceğini ve Spartalıların yaptığı bazı şeyler de kesinlikle böyle bir politika izledikleri ya da izlemeye çalıştıklarını ileri sürmektedir. Bu Peloponessos'e hapis olmak değildi, ancak aynı zamanda bu görkeme kendini kaptırmak da değildi ya da belki de yolun alt taraflarında bir yerlerde Büyük Pers İmparatorluğu ile çatışmaya girmeyi de içerecek olan muhteşem Atinalıların yerini alma planından bile bahsetmek mümkündür.

Şüphesiz ki, Büyük Pers İmparatorluğu artık bir zamanlar olduğu gibi korkutucu görünmüyordu. Atinalıların ilk olarak 480-479 yıllarında Persleri yendiğini hatırlarsak, bunu Yunanlar yapmış, ancak yine de, o tarihten sonra Atinalılar Persleri defalarca üst üste bozguna uğratmıştır. Dolayısıyla, yüzyılın başlarında oldukları gibi korkulacak bir durumda değildiler. Ancak, her durumda, hazırlıklı olmak gerekiyordu ve çoğu Spartalı bu ihtimal ve bir donanmaya sahip olma zorunluluğu nedeniyle de vazgeçebilirdi, çünkü güçlü oldukları dönemlerdeki Atina donanmasının gücüne yaklaşan bir donanma olmadan bu üçüncü politikanın izlenmesi mümkün değildi. Peki, bu ne anlama geliyordu? Bu geleneksel Spartalı askeri üstünlüğünü kullanmak değil, -- yani piyade ordularına karşı savaşan piyade askerleri --, aynı zamanda kürekçi ve uzman denizcilerin de olması anlamına geliyordu.

Yunan dünyasında deniz savaşlarının nasıl yapıldığını detaylı olarak anlatacak vaktim yok, ancak her bir kadırgada bir anlamda hareketi sağlayan motor görevi gören 170 kürekçinin yanında, subaylar ve genelde karada piyadeler gibi işlev görecek olan yaklaşık on adet denizcinin olduğunu hatırlamamız yeterli. Ayrıca, dünyadaki bütün farklılıkları yaratan, savaşlar kaybedilse de kazanılsa da iyi savaşan, düşündüğünüzde astsubay kıdemli başçavuş gibi ya da ordudaki astsubay üstçavuşlar gibi olan ve yetenekleri daha üst kademeler için oldukça önem arz eden önemli derecede yetenekli kişiler de vardı. Bunların en önemlilerine Yunanca'da serdümen anlamına gelen kybernetes deniliyordu. Bu arada, vali, hükümet, yönetmek gibi kelimelerin hepsi kybernetes kelimesinden türemiştir.

Bu nedenle, bu durum Spartalı olmayan her kişinin deniz aşırı görevlerde başarı elde edilmesi için görevlendirileceği anlamına geliyordu ve çoğu Spartalı Sparta'daki hayatlarının ciddi derecede bozulacağını düşünerek bu fikre sıcak bakmadı. Ancak, Sparta gücünü artıran ya da Peloponessos dışında bulunan Yunan adası üzerindeki Sparta gücünü koruyan bir orta yol politikasından da yana olabiliydiniz ve bunun yapılmasını tavsiye eden bazı şeyler vardı. Bunlardan ilkinde bakarsak, Atinalılar

Orta Yunanistan'da temel güç olma durumunu yitirmişti, ve bu da, savaş süresince de ne anlama geldiğini gördüğümüz gibi, Boiotia'da egemen güç olan Thebai'nin halihazırda belirli bir güce ulaşmış olması, Thebai halkının Spartalılara sık sık baş kaldırmalarına izin veren belirli bir bağımsızlık düzeyi geliştirmiş olmaları ve Thebai halkının en azından Spartalılara bağlı olmaktan ziyade onlarla aynı masada, eşit olarak oturmasına fırsat veren, en azından ilk sırada bir güç olmaya ilişkin gerçek bir şans elde ettikleri anlamına geliyordu.

Bazı Spartalılar kesinlikle, Peloponessos'da kalmaları halinde, Thebai'nin, komşusu olan Attika'nın ve bütün orta Yunanistan'ın hükümdarı olacağı ve bir anda Spartalılara gerçek anlamda bir tehdit oluşturacağından korkuyordu ve aslında detaylı olarak incelersek tam anlamıyla bunun gerçekleştiğini görürüz. Dolayısıyla da, bu durumda, hegemon, hükümdar olarak Yunanistan ana karasına yerleşmemiz gerekiyor, – hükümdar dememeliyim aslında, hegemon lider anlamına geliyor. Bu noktada da her zaman bir çatışma var. Diğer devletlerden üstün bir güce sahip olduğunuzda, ancak onları fethetmediğinizde, burada sorulacak olan soru, "Yunanların deyişle lider anlamına gelen ve belirli bir derecede gönüllü işbirliği ifade eden bir hegemon olarak onlara bağlı olmak mı istersiniz yoksa, ikinci yolu seçecek olsanız bile, egemenlik anlamına gelen ve Spartalıların kendi aralarında gerekli olup olmadığına ilişkin anlaşmaya varamadıkları, hakimiyet kurmayı mı tercih edersiniz?" sorusudur.

Ancak bu üç kök, teoride ve aslında gerçek anlamda da, Spartalıların hakkında tartıştığı ve farklı bireyler güç kazandıkça ve durumlar değiştikçe, gidip geldikleri şeylerdi. Bu gruptan en azından ikisini belirlemek çok kolay ve insanlarla belirleyebileceğimiz üç kök olduğu düşüncesindeyim. En agresifi, denizaşırı olanı, 'hadi fethedelim ve Ege'deki her şeyi kontrol edelim düşüncesi,' – Lysandros da açıkça görüldüğü üzere bu grubun lideri. Ancak 'Peloponessos'da kalalım ve devletlerarası rakiplerimizin, rekabetlerin dışında kalalım ve eski yöntemlerimize geri dönelim,' düşüncesi Kral Pausanias tarafından benimsenmiş bir düşünce gibi duruyor; ve bir diğeri de Kral Agis'in belirsiz olan politikası. Üçüncü bir grubun temsilcisi olduğuna dair tam emin olunmasa da böyle olduğuna ve bunun da Sparta gücünü sınırlandırmak ve Yunanistan ana karasındaki kontrolü etkileyerek deniz savaşına girmek istemeyen bir grup olduğuna ilişkin olasılığın da olduğunu düşünüyorum.

Lysandros'un yaklaşımına ilişkin oldukça büyük tartışmalar vardı. Bunlardan bir tanesi, Spartalıların sayısının çok büyük bir coğrafyayı kontrol etmeye yetmeyecek olmasıydı. Kaç kişi oldukları konusunda emin değiliz ama Peloponessos Savaşı'nın ortalarında 3500 Spartalı olduğu kabul edilmektedir ve sayı giderek düşmektedir. 371 yılında en nihayetinde Spartanın yenildiği ve kesin sonucu belirleyen Leuktra Savaşı'na gelene kadar, muhtemelen 1000 Spartalı kalmış olacak. Peki, bir imparatorluğu nasıl yönetirsiniz? Bir imparatorluğu nasıl fethettiğinizi unutun. Böyle bir nüfusu olan bir imparatorluğu nasıl yönetirsiniz? Aynı zamanda Spartalılar geleneksel olarak bir donanma gücüne sahip değildi ve en azından Atinalılara göre deniz savaşında oldukça zayıf kalmışlardı ve bu, denizde Pers kralına hizmet eden güçlere karşı ne kadar iyi savaşabilecekleri konusunda ucu açık bir soruydu.

Parayla hiçbir deneyimlerinin olmadığı gerçeği doğrudu ve para, Atinalıların söylediği gibi, böyle bir imparatorluğu sürdürmenin oldukça önemli bir kısmını oluşturuyordu ve Sparta'da her şey, artık tahmin ettiğimiz gibi, kara kuvvetine dayanıyordu. Her şeye rağmen, Spartalılar Peloponessos Savaşı boyunca donanmalar gönderiyordu. Savaşın son bölümünde, iki önemli çarpışma kazandılar ve bunlardan en sonuncusu olan Aegospotami Çarpışması oldukça kritik bir öneme sahipti. Ancak hikayenin bütününe bakarsak, Spartalıların denizde yıllarca egemenlik sağlayacak bir kapasitede bir donanma oluşturacakları bir sistem kurdukları net değildir. Bu nedenle, bu da uygulamadaki sınırlılığı gösteriyordu.

2. Bölüm: Lysandros ve Tiranik Tutumu

Ancak, 404 yılındaki yılın adamı, Peloponessos Savaşı'nın ulu fatihi Lysandros'du ve politikası 'her yeri fethedelim' şeklindeki uç bir politikaydı. Politikası daha çok kişisel bir politika olmakla birlikte kişilik bu noktada oldukça önemli olmuştur. Lysandros'u Lysandros yapan şey oldukça büyük bir farklılık yaratmıştı. Lysandros saf ve meşru bir Spartalı değildi. Spartalıların mothax dediği teknik anlamda bir piçti. Bu Lysandros'un Spartalı bir baba ile Spartalı olmayan bir anneden doğduğu ve genelde böyle kadınların köle oldukları, ancak annesi Spartalı olmamasına rağmen yine de bir savaşçı Spartalı sınıftan olarak değil de, bir Spartalı olarak yetiştirildiği anlamına gelir, ve bütün bu parçaların nasıl birleştirileceğini bilmek oldukça zordur. Ancak kendisi bunu başarmış ve savaşın son birkaç yılında birkaç kişi kendisini beğendiği için generalliğe yükselmiş ve tüm zamanların en iyi generali olarak kuvvetlerin başına geçen adam olmuştur.

Ancak kendisi olağanüstü hırsları olan birisiydi ve antik yazarlar bize Sparta'da bir devrim yapma ve Sparta'nın etkili hükümdarı olmasını ve asil bir aileden gelen kralların bir tarafa kaldırılmasını sağlayacak şekilde anayasayı değiştirme fikrinde olduğunu söyler. Pekiye, eğer böyle bir şey yapacaksa, üstün etki ve güç ile elde ettiği konumunu korumaya çalışacak olması halinde bile, bir komutana, paraya ve her türlü destekçiye ihtiyaç duyacaktı ve bu nedenle Sparta için izlediği politika Lysandros'un ihtiyaçlarına uyan bir politikaydı.

Atina İmparatorluğu himayesinde bulunan ve bu imparatorluğun bir parçası olan Anadolu'da, nerede olursa olsun bir şehri esaretten kurtardığında, orada farklı türde bir hükümet kurdu. Bu kendisine dostça davranan ve Lysandros'a güvenen yerel halk arasından seçtiği, deyim yerindeyse, 'kuklaları'ndan oluşan on kişilik bir hükümetti. Bu kuruluşlara onlu kurallar, onlu gruplar anlamına gelen dekarkhia deniliyordu ve bu gruplar kralın halkını oluşturuyordu. Güvende olduklarından emin olmak için de, Spartalı bir garnizon ya da en azından harmostes adı verilen Spartalı bir komutan tarafından yönetilen şehirde bir Peloponessos garnizonu kuruyordu. Harmostes, harmoni kelimesinden geliyor ve bölgede askeri komutan olan kişinin emrine uyan kişi demek.

Bütün bu insanlar, harmostes ve dekarkialar, hiçbiri bağımsız güce ve etkiye sahip olmayan, yalnızca Lysandros ve Yunanistan'ın kurtarıcıları için çalışan kuklalardı; ve iddia ettiklerine göre, Lysandros sözde özgürlüğüne kavuşturduğu bu şehirlerden para almayı kesmedi. Atinalılara verdikleri kadar para veriyorlardı, çünkü kaynaklarımız Spartalıların, Atinalıların aldığına yakın olarak yeni ele geçirilmiş imparatorluklardan yılda 1000 talenton vergi aldığını söylüyor. Hiçbir şey değişmemişti.

Bu yeni kurulan Sparta İmparatorluğu birçok açıdan Atina İmparatorluğundan farklıydı. Atina İmparatorluğunun oldukça açık ve ortak bir amacı olan gönüllü bir birlik olarak başladığını hatırlayın; halen daha Pers egemenliğinde olan Yunanları özgürlüğüne kavuşturmak ve Pers komşularına ve daha önceki fatihlerine karşı özgürlüklerini korumak... Diğer taraftan, Lysandros komutasındaki bu yeni imparatorluğun hiçbir hedefi yoktu ve şekil, tavır ya da yapı olarak gönüllü değil, tamamen zorunluydu. Spartalıların Atinalılara karşı kışkırttıkları Anadolu Yunanlara özgürlük vermek yerine, onları, Sparta kanunlarına bağlayarak aldattıklarını söylemek adil olur sanırım. Birçok durumda, sıklıkla görüyoruz ki, Lysandros tarafından kurulan bu hükümetler temel olarak valilerin ve harmosteslerin yerlilerden çalabildiklerini çalmaları noktasında zorba ve aç gözlüydü. Bu durum Spartalıları yaptıkları resmi ödemelerin dışındaydı. Lysandros kuklaları bu şekilde zengin oldu.

Eski kaynaklarımızdan birinde belirtildiği gibi, herhangi bir Spartalının isteği söz konusu şehirlerde kanun olarak algılanıyordu. Bütün eski yazarların yazdıklarından da anlaşılacağı üzere, Spartalılar diğer Yunanlarla olan ilişkilerinde anlaşması kolay insanlar değildi. Geleneklerindeki her şey, kendilerini diğer Yunanlara göre üstün görmelerine neden oluyordu ve bu şekilde davranmaktan çekinmiyorlardı. Atina İmparatorluğunun ya da Delos Birliği'nin nasıl kurulduğuna ilişkin anlatılan hikâyeleri hatırlarsınız, Spartalılar bölgede bulunan Yunanları davranışlarıyla o kadar toplum dışına itmisti ki Yunanlar, Spartalıları gönderdikleri ve yerlerine en azından bir imparatorluğa dönüşmeden

önce belirli bir süre boyunca kendilerine öyle davranmayan Atinalıları getirdikleri için oldukça memnun olmuşlardı. Bu Spartalıların iyi olmadığı diğer bir problemdi, ancak başlangıçta belirleyici olan Lysandros olmuştu.

Gücünün ve etkisinin doruklarındaydı, ve sanıyorum Yunan dünyasında ondan daha fazla öldürücü bir güce ulaşan olmadığını söylemek adil olur. Samos'ta yetki verdiği oligarşi yöneticileri kendisini çok seviyordu ve yaptıkları için ona öylesine minnettardılar ki, adada Lysandros adına, ona bir tanrı gibi taptıkları dini törenler düzenliyorlardı. Yunan tarihinde ilk defa birisine bu şekilde davranılıyordu. Diğer taraftan, bu onun etkisini ve gücünü artırdı ve herkes onu merak ediyordu. Diğer taraftan, bunun Sparta aristokratları arasında, özellikle de Sparta Kralları nasıl karşılandığını tahmin edebileceğiniz için problem oluşturduğunu da tahmin edebilirsiniz; bu piçe ,– sokak dilindeki anlamını değil, teknik anlamını kullanıyorum –, bir tanrı gibi tapınılıyordu, ve bu da doğal olarak Sparta dünyasında kral olmayan birine karşı daha önce duyulmamış bir itibardı. Bu nedenle, bu durum bütün sorunların başlangıcı oldu.

Olabileceği kadar hırslıydı ve bu da olabileceği kadar açıktı. Dolayısıyla, Sparta yaşam tarzına ve Sparta anayasasına kötü bir şey olacağına ilişkin bir korku, kızgınlık ve kıskançlık vardı. Pausanias ve gelenekçiler bu gelişimi baltalamak için fırsat kolluyorlardı. Az önce bahsettiğim Sparta yaşantısının geleneksel karakterini tehdit eden başka şeyler de vardı. Doğal olarak bu, rüşvet için kullanılan paraydı. Artık, parası olan insanlar başkalarının desteğini, yardımını Sparta'daki etkileri ve güçleri için satın alabiliyordu.

Çoğu bilim adamından bu dönemde yapılmak istenen şeye ilişkin duyduklarımızdan biri de bana mantıklı gelen, mirasla ilgili yeni bir yasa çıkarılmasıdır, yani Epiteadeus Yasası. Epiteadeus de bu fikri ortaya atan kişidir. Miras, eskiden belirli bir yöne doğru otomatik olarak giderdi ve kimsenin hiçbir seçeneği olmazdı. Bir vasiyet yazıp mirasını istediğin kişiye bırakamazdın. Belirli bir düzende aileye giderdi. Epiteadeus Yasası bunu değiştirdi. Bu yasaya göre bir vasiyet yazıp varislerini istediğin gibi seçebiliyordun. Bu da hala hayattayken birisine hak vermek için yapabileceğin bir şeyler olduğu anlamına geliyordu.

Eğer bir kişiyi vasiyetine eklersen, öldükten sonra o kişiye para verme hakkına sahiptin. Bu nedenle, sana hizmet ederken, aynı zamanda da senin siyasi destekçin de oluyordu. Bu oluyordu ve Spartalı olarak yetiştirilen ve babalarının mülkiyetini miras olarak alması beklenen insanlar bazen miras dışı bırakıldıklarını öğreniyorlardı. Doğuştan Spartalı ancak gerekli refahtan, kendi öğünlerini çıkarmaları için gerekli topraklardan yoksundular ve bu nedenle artık tam anlamıyla bir Spartalı olamazlardı. Onlar için bir isim bulundu, ikinci sınıf insanlar anlamına gelen hypomeiones deniyordu ve Peloponessos Savaşı'nın sonlarında yalnızca başarılı oldukları için general olarak yükselenlerden bazıları da bu sınıftan geliyordu.

3. Bölüm: Sparta Kurallarına Direniş: Kritias

Yani, önemli olan, köle olmayan ve ne isterseniz yapamayacağınız çeşitli Spartalıları vardı. Toplumda önemli bir rol oynuyorlardı; ancak onurlu bir konuma, gerekli olan aidiyet hissine sahip değildiler, ve bunlar Sparta devletinde kargaşaya yol açan ve sorun çıkartan gelişmelerdi. Bununla ilgili olarak 398 yılında bir fikir sahibi oluyoruz. Şehirde yapılması planlanan devrimi duyuyoruz. Bu hypomeioneslerden birisi olan Kynadon, birçok Spartalıyı öldürerek, dışlanan insanlara daha çok yer açan yeni bir rejim başlatmak için bir ayaklanma çıkarmayı planlıyordu. Kynadon'un yakınlaştığı kişilerden biri durumu Spartalı şehir yetkililerine söyledi ve olay önleildi. Ancak onun anlattığı hikâye şöyleydi. Bir gün Sparta'da pazar yerinde duruyordu ve Kynadon kendisine yaklaşarak etrafına bakmasını söyledi ve kaç tane Spartalı gördüğünü sordu. Cevap yaklaşık 40 kişiydi. Daha sonra da Spartalı olmayan kaç kişi gördüğünü sordu. Yaklaşık 4000 yanıtını aldı. Hypomeioneslerden,

neodamodeslerden ve çeşitli diğer alt türlerden, kölelerden ve aynı zamanda perioikoidlerden bahsediyordu ve Kynadon adama dönerek bu 4000 kişiyi Spartalıları memnuniyetle çiğ çiğ yemeleri için işe alabileceğini söyledi.

Yani, verdiği mesaj neden küçük bir devrim yapmıyoruz mesajıydı. Verilen cevap da, bu devrimin önüne geçilmesiydi, ancak bu olay durumun böyle bir ihtimalin var olmasına izin verecek kadar yeterince tehlikeli bir hal aldığı gösteriyor. Bu nedenle, bu sorunlarla boğuşan ve geleceklerini nasıl şekillendireceklerine karar vermeye çalışan bir Sparta vardı. Şimdi Atina'daki duruma geçmek istiyorum. Atina, Yunanların gördüğü en büyük imparatorluk; Spartalıların eline kalmış bir şekilde şimdi tamamen yenilmeye doğru gidiyordu ve aslında Atinalılar korkuyordu, korkmak için sebepleri de vardı. Çünkü kendilerine meydan okuyan bazı devletlerin başına da aynı şey gelmişti. Bahsetmek üzere olduğum kategoriye uyan iki tane devlet vardı, Atinalılar tarafından fethedilen Melos adası. Thukydides, Atinalıların ünlü Melos Diyalogu'nda kendileriyle nasıl konuştuğunu anlatır ve bir de birçok kişinin hatırlamadığı ve Trakya'daki başka bir kasaba olan bir yer daha vardır. Her iki yerde de, Atinalılar kuşatmaya son verdiklerinde adada bulunan bütün erkekleri öldürmüş ve kadınlarla çocukları da köle olarak satmıştır.

Atinalılar kendilerine de böyle olacağından korkuyordu. Aslında, Korinthos ve Thebai savaş sonunda düzenledikleri bir toplantıda öyle olmasını istediler. Özellikle Thebailer Attika'yı yerle bir etmeyi önerdi. Ancak Spartalıları özgürlüklerini kazandıkları zaman, Perslere karşı onlara kritik derecede yardım etmiş bir halka bu şekilde davranmalarının yanlış olacağını söyleyerek, bu şekilde davranmak istemedi. Buna inanabilirseniz, her şeye inanırsınız. Bence korkuları daha çok şu yöndeydi: Eğer Attika'yı yok ederlerse, evleri, insanları ve her şeyi, ne olurdu? Bu tam anlamıyla insanların ve diğer her şeyin yok edilmesi ve gücün yok edilmesi anlamına gelirdi, ve bu şekilde çok uzun bir süre ayakta kalamazlardı. Thebai ve ona bağlı Boiotialılar gelip burayı işgal eder ve bu durum da hiç arzu edilmeyen bir şekilde sonuçlanırdı.

Bu nedenle, Spartalıları böyle yapmadı. Onun yerine, Atinalılara uygulanacak iskândan sorumlu olan Lysandros'la birlikte, küçük bir grup oligarşik Atinalıyı iktidara getirdiler, – bu arada imparatorluğun geri kalanında da aynı tür kişiler vardı ancak sayıları on değildi –. Atina oldukça büyük bir yerdi. Attika'nın Lysandros için kabul edilebilir olma kriterini karşılamak zorunda olan Otuzlar vardı ve bunların lideri Kritias adında demokrasiye katılmış, fakat daha sonra ciddi bir şekilde yön değiştirerek demokrasiye karşı çıkmış bir soyluydu. İddialara göre zeki biriydi ve büyük hatip ve sofist Gorgias tarafından yetiştirilmişti ve aynı zamanda da Sokrates, Platon, Ksenophon ve Atina'da bulunan üst sınıftan gelen diğer birçok zeki genç adamla da çağdaştı.

Aynı zamanda bir şair, hatip, filozof olan Kritias'la ilgili tek negatif şey, bu arada bazı eserlerinden bazı parçalar incelememiz için günümüze kadar kalmıştır, 404'e kadar demokrasinin azılı bir düşmanı olmasıdır. Demokrasiden kaçmak için sürgüne gönderilmiş, ya da gönüllü olarak sürgün edilmişti ve Atina'da demokrasi olmaması konusunda oldukça kararlıydı. Bunu biraz açmamız gerekirse, 404 yılında gelinilen nokta oldukça basit bir noktaydı. Demokrasiden mutlu olmayan insanlar basitçe demokrasinin bu büyük savaşın kaybedilmesine yol açtığını iddia ediyor ve kimse Atina'nın büyük gücüne ne olduğunu gerçekten anlamıyordu, ve tabii ki Sicilya Seferi'nin, bu büyük olayın Atina'da olup biten her şeyi değiştirdiğini söylemek oldukça kolaydı ve aslında bu aptalca bir fikirdi.

Bu tam olarak demokrasinin çözüm bulabileceği aptalca bir fikirdi, bu nedenle demokrasi, – nasıl anlatabilirim –, şöyle diyelim –, demokrasinin doğası gereği çok kötü olduğu düşünülüyordu. Çünkü insanlar arasında doğru gibi görünen, ilk olarak Homeros'dan duyduğumuz ve sonsuza kadar giden Yunan geleneğinin büyük bir kısmını ihlal ediyordu ve bu da demokrasi ilkesine zıttı. Demokrasi ilkesine göre bütün herkes, yetişkin erkek vatandaşlar temelde eşitti veya eşit olmalıydı. Yunan geleneğinde destek bulan görüşe göre ise, insanlar aslında iki farklı gruba ayrılıyor ve aslında Yunanlar iki tür arasındaki ayrımın doğru tür ve en önemli tür arasında, yüksek ve düşük arasında, iyi ve kötü arasında, soylu ve soysuz arasında olduğunu ve bu çiftlerin her birinin aynı insanlar olduğunu

düşünüyordu. Zenginsin, akıllısın, soylu olarak doğdun, ya da şöyle diyelim, zenginsin ve soylusun, bu nedenle akıllısın ya da değilsin. Eğer değilsen, belli ki diğer insanlarla eşit değilsin ve bu nedenle de birilerini yönetmekle ilgili yapabileceğin hiçbir şey olmamalıdır.

Bu, Yunan dünyasında doğal olan yaygın görüştü. Şimdi bu görüşe bu korkunç savaşı kaybettiklerini ekliyorsunuz ve sizin için hem bir kötülük hem de bir aptallık gibi görünen bir noktaya işaret ediyorsunuz. Bu olanlardan sonra dünyada kim demokrasinin iyi bir şey olduğunu düşünebilir? Siz düşünüyorsanız eğer, bu sizinle ilgili özel bir şey olduğu içindir ve bu da aslında insan yapısının bir özelliği. Ne zaman büyük bir savaşa girseniz, eğer birbiriyle rekabet eden iki politik sisteminiz varsa, kazanan sistemin insanlar üzerinde büyüleyici bir etkisi vardır. 1. Dünya Savaşı'nı düşünelim, – savaşa giren ülkelerin bu fikre açık olduğunu belirtmekte yarar var —, bu ülkelerde genellikle monarşi ya da benzer sistemler vardı, ancak daha ziyade liberal monarşiydiler. Parlamentoları, seçimleri ve buna benzer şeyleri vardı ve bu sistem güç kaybediyor gibi görünüyordu ve bu nedenle faşizm bir şekilde Avrupa'da talihsiz olan ülkelerde kök saldı. Başarının ya da başarısızlığın, sahip olduğunuz düzen türlerinin aptallık bilgeliğinin doğruluğu veya yanlışlığı ile ilgili olduğu hissediliyordu.

Daha sonra, Sovyetler Birliği güçlendi ve dünyada büyümeye başladı. Rekabetçilikle karşılaştırıldığında daha üstün olduğu düşünülen çevrelerde komünizm fikriyle birlikte kısmen büyüyordu ve Sovyetler Birliği tamamen çöktüğünde, dünyada hala komünistler vardı ancak büyük ihtimalle bunu kabul etmiyorlardı. Yani, kendilerine başka bir şey diyorlardı. Rekabetin başarısı ve komünizmin çökmesiyle bu fikre olan güven kırılmıştı. Bu bildiğimiz en önceki örnek gibi gözükse de şaşırtıcı bir olay değildir.

Bu nedenle Kritias her durumda Atina'nın gelecekte bir demokrasi olmayacağı konusunda kararlıydı. Aslında, Sparta savaşı kazandığı için Sparta'nın erdemleriyle birlikte, – yine, genelde olduğu gibi – bu fikre kendini kaptırmış gibi duruyordu. Bu nedenle, Sparta devletinin sahip olduğu özelliklerin iyi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bir devletin yapabileceği en önemli şeyi yapabilirler, diğer devletlerle girdikleri rekabette galip çıkabilirler. Bu nedenle, aklında çok kısıtlı bir oligarşi fikri vardı. Bilim adamlarından birisi Kritias'ın aslında aklında olan şeyin Sparta Anayasasına en yakın örneği oluşturmak olduğunu ileri sürmüştü; asla tam olarak aynı olamazdı fakat buna benzer bir şey yapmaya çalışıyordu. Doğruluk payı olabilir, ancak çok kısıtlı olacaktı ve oldukça az sayıda kişi şehri kontrol edecekti. Aslında şöyle açıklayayım; bu konuya daha sonra değineceğim.

Bölüm: Otuzlar Oligarşisi

Ancak, 404 yılında Atina'yı yönetmek için Otuzlar'ı kurduklarında konular hakkında mantıklı sonuçlara varabilen kişiler için, Atina'nın yüz yılı aşkın bir süredir demokrasi ile yönetildiği göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir rejimi uygulamanın çok da kolay olmayacağı açıktı. Rejimi çok kısıtladığınızda ve aşırı oligarşik olduğunda bu yeni rejimi iktidarda tutmakta sorunlar yaşadığınızı görebilirsiniz. Bu nedenle, Lysandros, Otuzlar kendi adamlarından ama aşırı oligarşik yirmi kişiden oluşturma fikrini kabul etti; ancak bunların içerisinde demokrasi süresince çok başarılı olmuş ve eski kafalı bir demokrat olmayan Atinalı bir general olan Theramenes da olacaktır. 411 yılında, 400 oligarşik devriminin gerçekleştirilmesinde rol almıştı, bu devrimi gerçekleştiren grup Otuzlar gibi bölünmüştü, yani aşırı oligarşikler ve Theramenes gibi ılımlı oligarşikler; hatta sadece tek başına oligarşik olarak adlandırmamız gereken kişilerden oluşmaktaydı.

Theramenes'e, "Atina'da hükümette yer alması gereken kişi sayısı nedir?" diye sorduklarında cevabı 5000 kişi olmuştu, ancak bu sayıyla gerçekten de ilgili değildi. İlgilendiği nokta hükümette yer alma kriterleri ve bir piyade olmak ve şehirdeki piyade birliğinde savaşmak için gerekli olan yeterli zenginliğe sahip olmaktı. Daha sonra, ancak çok da uzun bir süre olmamakla birlikte Atinalı yetişkin erkek nüfusunun yaklaşık 21000 olduğu bir zamanda bu tanıma tamamen uyan Atina'daki erkek sayısının 5000 değil de 9000 olduğu ve böylece 21000'in 9000'i rejime katılan insanlar olduğu, geri kalan 12000'inin bunun rejime katılmak için çok fakir olduğu görüldü; dolayısıyla bu bir demokrasi

değildi. Bu bir oligarşi ancak çok geniş anlamda bir oligarşidir. Bu nedenle 'ılımlı' kelimesinin bu tanımı karşıladığını düşünüyorum.

Her neyse, Theramenes'e kendisi haricinde 9 kişiyi atama fırsatı verilmişti. Böylece Otuzlar içerisinde on kişi Theramenes taraftarıyken 20 kişi de Kritias'ın taraftarı oldu ve bu durum 400 için olduğu gibi Otuzlar için de daha sonradan bir problem teşkil etti. Çünkü Theramenes, 400 içerisinde kendi arkadaşlarının kısıtlı bir oligarşi kurmaya çalıştıklarını gördüğünde oligarşiyi tahttan indirip demokrasiyi geri getirmekle sonlanan bir isyan çıkardı. Bu Atina'da olup bitenlere ilişkin bir tabloydu. Ancak Atina'da o tarihlerde demokrasi dönemi süresince sürgüne gönderilen kişiler bulunuyordu ve demokratların azılı düşmanlarıydılar; en azından çoğu böyleydi. Bu nedenle Atina'da pek de normal olmayan farklı fikirlerin ve duyguların bir çeşit çatışması yaşanıyor. Atina savaştan önce ve hatta savaş süresince Yunanistan'ın geneli itibarıyla oldukça uyumlu bir yerdi. Ancak farklı gruplar arasında keskin bölünmelerin ve gerginliklerin olduğu bir yer haline dönüştü.

Otuzlar ülkeyi 404 Eylül ayı – 403 Mayıs arasındaki süre boyunca yönetti, görüldüğü gibi sadece birkaç aylık bir süre bu. Ancak tabii ki kimse başlangıçta bunun bu kadar kısa olacağını bilmiyordu. 500 kişiden oluşan bir konsey kurdular, bu Atina konseyindeki kişi sayısı ile aynı olmakla birlikte, Atina konseyinden oldukça farklıydı. Kendilerine yargı yetkisi verilen aşırı oligarşiklerden oluşuyordu. Hatırlayacağınız gibi Yunanlıların değişimiyle dalkavuk olarak nitelendirilen ve mahkemelerde düzmece iddialarla insanları suçlayan ve sonunda da bu durumdan para kazanan insanlar vardı. Demokraside bile oldukça tepki çekiyorlardı ve bu nedenle Otuzlar bulabildikleri ve teşhis edebildikleri bütün dalkavukları ölüm cezasına çarptırarak çok bilinen bir yasa çıkarttı, ancak aynı zamanda demokrasinin önce gelen liderlerini ve siyasi rakipleri olabilecek insanları da ölüm cezasına çarptırıyorlardı. Bu nedenle başlangıçta çok zalim bir uygulamaydı, ancak nüfusun yalnızca küçük bir kesimiyle sınırlıydı.

Otuzlar, – durumu açıklayalım, aslında bu durumu kendince açıklayan Peter Krentz adında eski bir Yale Üniversiteli olan biri bulunuyor, ve bu nedenle ona hakkını vermeliyiz. Otuzlara ve Sparta'ya baktığınızda aklınıza ne geliyor? Gerousia... Sonuç olarak bu süre zarfında Otuzlar, vatandaşlığı ve hükümete aktif katılımında bulunacak olan 21000 belki de daha fazla kişi sayısını 3000 kişiyle sınırlandırdı. Yalnızca bu kişilerin vatandaşlık hakları bulunuyordu. Geri kalan Atina halkının vatandaşlık hakları yoktu. Bu aslında tarihte o dönemde kaç tane Spartalı olduğuydu alakalıdır. Yaptıkları diğer bir şey de, – yaşam koşulları zorlaştığında –, bu 3000 kişi arasında olmayan herkesi Atina'dan kovmuş olmalarıdır. Peki başkentte yaşamayıp da civarında yaşayan bu insanlara ne diyoruz? Perioikoi... Bu nedenle Krentz bunun bir kaza olmadığını aksine Atina devletinin geleceğini başarılı ve hayranlık uyandıran Sparta devleti üzerinde şekillendirmek için yapılmış bilinçli bir çaba olduğunu ileri sürmektedir.

Ancak bu Theramenes'in hoşuna gitmedi. Bu durum, Theramenes'e göre gelecek için oldukça kısıtlı ve aşırı derecede sorunlu bir durumdu. Aslında, 'bu ne kadar mantıklı,' diyerek de buradaki çelişkiye dikkat çekmiştir. Buyurun; buradan yakın, devlet içerisinde azınlık bir grup var ve siz kendinizi güçlendirmek için daha fazla insan çekmeye çalışmak yerine insanları dışlıyorsunuz ve size karşı çıkan şu anda olandan çok daha fazla insan olacağından emin olabilirsiniz. Kendisi 400'ün zamanında yaptığı gibi bir piyade sayımını destekledi. Piyade olabilen herkes tam bir vatandaş olabiliyordu. Size daha önce sayılara ilişkin bilgi vermişim. Çok kısa bir süre sonra insanlar Otuzların yaptıklarına ilişkin itiraz etmeye ve şikayet etmeye başladılar, bunun üzerine de Otuzlar, onları yakalamaya başladı.

4. Bölüm: Thrasyboulos Sparta'ya Karşı Direnmesi ve Demokrasi Yenilenmesi

Otuzlar hakkında bilgi vermek konusunda karşılaştığımız sorunlardan birisi de olayların oluş sırasına ilişkin net bir bilginin olmamasıdır, ve bu nedenle net bir şekilde bu olayların hangi sırayla olduğunu size söyleyemiyorum. Ancak belirli bir noktada Otuzlar daha fazla Atinalıya saldırmaya başlamıştı ve

bunu da bu kişileri siyasi rakipleri olarak gördükleri ya da siyasi rakipleriyle ilişkilendirdikleri için yapıyordu. Bazen olaylar kötüye gittiğinde ve Otuzların paraya ihtiyacı olduğunda sırf zengin oldukları için insanları idam ediyor ve bu sayede paralarını alıyordu. Bu durum da doğal olarak mutsuzluk konusundaki direnci arttırdı ve sonuç olarak çok küçük bir Atinalı grup, – burada küçük olduğunu tekrar belirtmek istiyorum –, şehirden ayrılarak komşu şehirlere sürgüne kaçtı. Burada ilginç ve önemli olan şey, bence, bu Otuzlar Kurulu karşıtı, oligarşi karşıtı ve Sparta halkı karşıtı olan kişileri kabul eden Korinthos, Megara ve Thebai adlı şehirlerin hepsinin Atina ve demokrasi düşmanı olmasıdır.

Peki bunu neden yapıyorlardı? Bu sorunun cevabı, Spartalılara kızgın olmaları ve Sparta'nın gittikçe yükselen bir güç olmasından dolayı otonomilerine bir tehdit oluşturacağından korkmalarındır. Bu saydığımız şehirler farklı nedenlerden dolayı kızgındılar. Hatırlarsanız Korinthos ve Thebai, Atinayı tamamen yok etmek istemiş ancak Spartalılar onları dinlememişti. Bu uzun savaş süresince beraber savaşmışlar ancak savaş sonunda elde edilen ganimetten eşit derecede pay almamışlardı. Bu nedenle bu şehirlerin şikayet ettikleri durumlar vardı ve dolayısıyla da bu küçük grup Atinalıyı kabul ettiler. Bu açıdan en önemli olan şehir Thebai idi. Thebai'de kendilerine rahat bir ortam sağlandı. Bunun bilen Spartalılar hiçbir devletin bu sürgüne kaçan kişileri kabul etmemesi gerektiğini belirten bir emir çıkardı. Ancak aynı dönemde Thebai rejmi de bu Atinalılara yardım etmeyenlerin cezalandırılıp cezalandırılmayacağını oyluyordu. Bu konuda açıkça Spartalılara meydan okuyorlardı.

Bu sürgüne kaçan gruptaki liderlerin en önemlisi, – demokrasiyi geri getirmek istedikleri için onlara demokratik sürgünler demek doğru olacaktır –, Peloponessos savaşının son dönemlerinde amiral olarak en iyi şekilde savaşan general Thrasyboulos idi. Bütün görkemli Atina zaferlerinde bulunmuş ancak savaşı sonlandıran büyük yenilgide yer almamıştı. Thrasyboulos ve Anytus adındaki diğer önemli bir siyasetçi ile oldukça az sayıda kişiyle birlikte karşı devrim başlattı. Kaynaklar farklılık gösteriyor; ancak en olası gibi görünen olaylara baktığımızda yalnızca 70 kişiyle Thebai'den, Boiotia ve Attika arasında bulunan dağlarda Phyle adı verilen bir yerde bulunan doğal bir kaleye giderek burada mutsuz olan diğer Atinalıların da kaçarak verdikleri direnişte kendilerine katılacaklarını umdukları kişiler için bir kale inşa ettiler.

Burada direnç kelimesini kullanıyorum ve doğal olarak Atinalıların bu dönemde karşı karşıya geldikleri durumu anlamımıza yardımcı olan bir örnek aklımıza geliyor. Benim aklıma, 1940 yılı Haziran ayında Almanların Fransızları bozguna uğratmasından sonra ülkenin bir kısmını işgal edip diğer bir kısmını işgal etmeyerek yine de Nazi rejimine bağladıklarında Fransa'nın düştüğü durum geliyor. Bu durumda bir Fransız'ın aynı Atinalılar gibi üç seçeneği vardı. Bu seçeneklerden birincisi bazı Atinalıların yaptığı gibi yeni rejime katılıp onun başarılı olmasını sağlamaktı. Diğerleri Thrasyboulos'un yaptığını yapardı ve Fransa'da bunu yapan De Gaulle'dü. Bu olay olduğu sırada Londra'da bulunuyordu; olayları tersine çevirmek ve Almanları ülkeden atmak için organize olmaya başladı ve özgür Fransız kuvvetlerini kurdu. Savaş bittikten sonra serbest Fransız kuvvetlerinin insanların zihninde ne kadar büyüdüğünü fark etmek önemlidir. Aslında sadece bir avuç insandı. Durum bundan ibaretti ve Atina'da da olan şey bundan farksız değildi.

Yenilmez gibi görünen bu rejimle başa çıkmak korkutucu bir ihtimaldi. Hatırlarsanız, şu anda buldukları yere Spartalılar tarafından getirilmişlerdi. Spartalılar dünyayı yönetiyordu. Bu durumu değiştirmek için ne beklenilebilirdi? Aynı Naziler gibi; binlerce yıldır ticaret yapıyorlardı ve Hitler ele geçireceğini iddia etmişti. Bu durumda, De Gaulle'e katılırsanız çok cesur biri izlenimi vermeyecektiniz. Kaç kişi Casablanca'yı seyretti? Peki, en azından hayatınızda bir film görmüş oldunuz, güzel. Ancak, savaşın sonunda, "Louie, bence bu çok güzel bir arkadaşlığın başlangıcı," derken Claude Raines ve Bogey ne yapıyorlardı, hatırlıyor musunuz? O bunları söylediğinde, onlar serbest Fransızlara katılmak için Brazzaville'e gidiyorlardı. Pekâlâ, insanlar De Gaulle için ne düşündü? Onun tam bir aptal olduğunu ve hiçbir şansı olmadığını; bunun sadece delilik olduğunu düşündüler. Peki akliselim olanlar ne yapmaya çalışıyorlardı? Almanlarla işbirliği yaparak Fransızların kaderini biraz daha kolaylaştırmayı ve gelecekte de Fransa'ya bu şekilde yardım etmek için ellerinden gelen her şekilde

kazanmaya çalıştılar. Bu durum, birçok Atinalı için de aynı şekildeydi; çoğu Fransız ve Atinalı bunların hiçbirini yapmadı. Başlarını öne eğdiler ve hayatlarını en iyi şekilde yaşamaya çalıştılar.

Bence anlamanız gereken şey, olan olaylar ve bu olup bitenin Thrasyboulos, Anytus ve arkadaşlarının yaptıklarını nasıl özel bir şekilde yansıttığıdır. Bu insanlar olağanüstü derecede cesur, olağanüstü derecede gözü kara ve olağanüstü derecede iyimserdi, ve bu olayda olduğu gibi, bu şaşırtıcı bir şekilde işlerine yaradı. Kendilerine yardım eden kuvvetleri bir araya getirmeye başladılar. Diğer ilginç bir nokta ise, Thrasyboulos'la birlikte çalışan çok az sayıda kişinin aslında Atina vatandaşı olmasıdır. Şaşırtıcı sayıda kişi, metoikos adı verilen ve genelde refah ve para sahibi oldukları için doğal olarak Otuzların hedefi olan daimi oturma iznine sahip yabancılar grubunu oluşturuyordu, ve tabii ki hiçbir hakları ya da yetkileri yoktu. Bu metoikos'ların çoğu, çekişmenin kesinlikle demokratik kanadında yer alıyordu ve birçoğu da savaşmaya gitmişti.

Diğerleri, hatip Lysias gibi, bu parayı Thrasyboulos demokratları için savaşacak paralı asker tutmak için kullandı. İlk test Ocak ayında gerçekleşti. Phyle kalesinde bu askerlerden yaklaşık 70 tane bulunuyordu. O zamana kadar Otuzlar, bu yeni oluşan ordudan çok daha büyük bir ordu gönderecek ve onları yakalatmak isteyecek kadar endişelenmişti. Bu noktada, her zaman 16. yüzyıl İngiltere'sinde Büyük Britanya'nın yaşadığı olayları hatırlıyorum ve şunu söylemeliyim ki, İspanya Donanması Papa ve Katolik Kilisesi için adanın kontrolünü ele geçirmek için İngiltere'ye doğru ilerlerken, aksiliklerin ardı arkası kesilmiyordu. Olan bitenler İngilizlere göre ve belki de size göre de doğa olaylarıydı; Tanrı belki de donanmanın ilerleyişini önlemek için çok güçlü bir rüzgar çıkarmış ve bu rüzgar da gemileri rotalarından çıkararak onları enkaza çevirmişti.

Gerçekten de Britanya - İngiliz donanması İspanya donanmasına rüzgârın verdiği kadar zarar vermedi. Bu nedenle, o günden bugüne İngiltere'de İngiliz inancını Papa kuvvetlerine karşı korumak için ortaya çıkan Protestan Rüzgârı efsanesi anlatılır. Bu durumda, eğer bir Protestan Rüzgârı uydurabiliyorlarsa, benim de Phyle'i vuran demokratik kardan bahsetmemde bir sakınca yoktur diye düşünüyorum. Çok büyük bir kar fırtınası çıkmış ve Otuzların kuvvetleri Thrasyboulos'u yakalamaya geldiklerinde bunu gerçekleştirememişlerdi. Oraya ulaşamamış, püskürtülerek geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Geri çekildikleri için de, yetmiş grubu, onları takip ederek, kaçtıkları sırada öldürmüş ve büyük bir oranda da hasar vermişti. Olayın olduğu zaman dilimi oldukça önemliydi, çünkü gittikçe daha fazla sayıda Atinalı, himayesinde buldukları rejime düşman olmaya başlamıştı, aynı şekilde çok az sayıda gerçek Atinalı Thrasyboulos'a katılmıştı, ancak o zamana kadar Theramenes sahnede yerini almıştı.

Olanlardan dolayı git gide daha da mutsuzluk duyuyordu, konseyde ayağa kalktı ve Kritias'la tartışmaya girdi ve sonuç olarak da Kritias kendisini ölüm cezasına çarptırdı. Bu devlet içindeki tepkisel kuvvetlerin hangi boyutlara ulaştığının bir göstergesiydi. Ayrıca burada şundan da bahsedebiliriz; antik kaynaklar yaklaşık 1500 Atinalının Otuzlar tarafından öldürülmüş olabileceğini söylüyor. Bu oradaki Atinalı nüfusunu düşündüğümüzde oldukça büyük bir yüzde. Ve nihayetinde, bu durum bu öldürülen kişilerin arkadaşlarının ve akrabalarının Otuzlara karşı durmasına ve gidip savaşmalar bile demokratların tarafında yer alıp kuvvetlere katılmalarına neden olmuştur.

Attika'nın kuzeybatı sınırındaki Eleusis'e kaçmaya zorlanmışlar ve demokratlar yeniden bu şehrin kontrolünü ele geçirecek konuma gelmişti. Otuzlar, 3000 tarafından görevden alındı çünkü başarısız oldukları gün gibi ortadaydı ve artık 3000, Otuzların ardından gelen hükümet, Thrasyboulos'un oluşturduğu bu demokratik orduya karşı Sparta'dan yardım istedi.

Bu durumda Sparta'nın ne yapması gerektiğini düşünün. Şimdi yapmaları gereken şeyin çok açık olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Lysandros'un yapmak istediği şey de aslında hiç de şaşırtıcı değildi. Kendi halkını yeniden iktidara getirmek için oligarşikleri yeniden canlandıracak bir ordu göndermek istedi ve tabii ki bunda bir sakınca yoktu; ancak Sparta'da bunu yapmak istemeyen ve bunu Sparta'da daha normal bir durum yaratmak ve Lysandros'u gücünden ve etkisinden yoksun bırakmak için bir fırsat olarak görenler de vardı. Dolayısıyla, Spartalılar Thrasyboulos'la savaşmak için bir ordu

gönderip göndermemeyi oylamaya sundular, ancak Lysandros'u ya da onun adamlarından birini bile ordunun başına geçirmediler. Onun yerine Kral Pausanias gönderildi. Thrasyboulos komutası altındaki Atina ordusuyla karşılaştılar ve Thrasyboulos'u yendiler ancak o orduyu ortadan kaldırmaya çalışmadılar ya da göreceğimiz gibi, onlara çok ciddi düşmanlarıymış gibi davranmadılar.

Bir kere, Atinalılar geçmişte yaptıkları gibi yine cesurca savaşmış ve Sparta ordusu üzerinde ciddi kayıplar verdimişti; ancak aynı zamanda Pausanias'ın bir uzlaşmaya varmak konusunda istekli olduğu da açıktı. Atinalıları bozguna uğratmak ve bir iskân politikası uygulamak konusunda ısrarcı değildi. Böylece, Atina'dan seçilecek on kişiden oluşan ılımlı bir grup ile Pausanias ve Sparta'dan Pausanias'la birlikte masaya oturacak bir komisyon Atinalılarla masaya oturdu ve ilerisi için barışın sağlanması yönünde çalıştı. İşte burada yapılmaya çalışılan şeyin özü duruyor. Hikayenin oldukça önemli bir kısmı, Atina'da tartışmanın her iki tarafındaki insanların cezalandırılmaması için çıkarılacak bir genel affın oylamaya sunulmuş olmasıdır, – Atinalılar oy kullandı ve Pausanias da doğal olarak bunun böyle olması konusunda ısrar ederdi.

Tabi ki, cezalandırılacak olanlar artık kaybeden tarafı oluşturan oligarşikler ve arkadaşları olacaktı. Otuzlar haricinde, kim olursa olsun, Otuzların başlarına Piraeus'u atadığı 10 kişi, Onbirler, – polis gücü, yani Atina'daki güvenlik güçlerinin başı –, herkes için genel bir af olacaktı. Atina'da yaşanan kötü olaylardan özellikle sorumlu oldukları düşünülen az sayıda kişi bile sonuç olarak idam cezasına çarptırılmadı. Beyanlarını bir euthyna'da yapabiliyorlardı ve bu jüri yargılamalarında temize çıkarılsa, – burada jüri yargılaması dememeliyim, aslında mahkeme daha uygun olur –, yeni Atina'da da vatandaşların arasında yer alabiliyorlardı ya da Atina'yı hiçbir zarar vermeden serbest bir şekilde terk etmelerine izin veriliyordu. Bu durumda, bu oldukça ılımlı bir neticeydi.

Peki ya gerçek oligarşikler, onlara ne oldu? Onlar bile koruma altına alındı, işler kötüye giderken kendilerini korumak için ele geçirdikleri Eleusis kasabasında, barış olduktan sonra kalmalarına izin verildi. Artık, Thrasyboulos ve arkadaşları Atina'da kontrolü ele geçirmişti ve Demokratik Anayasayı bütün bu olaylar olmadan önceki haline hemen geri döndürdüler. Kısacası, bu geçiş döneminde, vatandaşlık yalnızca en üst üç Solon sınıfıyla sınırlandırılmıştı, ancak bu durum başarısızlığa uğradı ve 401 yılında tam demokrasiye geçildi. Aynı yıl, demokratlar Eleusis'i ele geçirerek Attika'ya geri getirdi. Böylece, 400 yılında orada olsaydınız, Atinalıların iç işlerinde aynı Peloponessos Savaşı'ndaki yenilgilerinden önceki gibi olduğunu görürdünüz.

5. Bölüm: Yenilenmiş Demokrasinin Özellikleri

Bu yeni kurulmuş demokrasi büyük ölçüde ılımlıydı. Aristoteles Atina Anayasası isimli eserinde yeni kurulan Atina Rejimini övmek için kendisinden beklenenden fazlasını yapmıştı. Genel affa yakın durdular; aslında yargılamaları gereken kimseyi yargılamadılar. Diğer taraftan, oligarşiyi ılımlı bir hale getirmek ya da Aristo'nun deyişiyle politeia, ılımlı rejim, yaratmak için hem kendileri hem de Aristo bu durumdan övgüyle söz etmektedir. Thrasyboulos, ordusunda hizmet veren Atina'yı özgürlüğüne kavuşturan ve demokrasiyi getiren insanlara Atina vatandaşlığı verip vermemeyi sorduğunda, Atinalılardan 'hayır' oyu çıkmıştı, – bu çok şaşırtıcı bir şeydi. Bana göre, bu Yunanların polisleri hakkında aslında ne hissettiklerine ilişkin en can alıcı örneklerden biridir. Çünkü böyle bir durumda bile, vatandaşlıklarını birisiyle, yani, aileden olmayan biriyle paylaşma fikri bile onların üzerinde düşünmedikleri bir şeydi ve büyük kahramanları, yüce hatip Thrasyboulos bile onlardan böyle bir şey yapmalarını istese de, cevapları, "esinlikle hayır," olmuştu.

Ayrıca Otuzlara biriken borçlarını da ödediler. Yaptıkları şey tabi ki olabildiğince çabuk bir şekilde bazı şeyleri yerine oturtmak ve istikrarı yakalamaktı. Bu çok nadir bir şeydir. Savaş bittiğinde Fransızların ne yaptığını düşünün. İşbirlikçilerini alıp yargıladılar ve büyük çoğunluğunu öldürdüler. Yani, Rwanda'da yaptıklarına ve bir iç savaşta iki tarafın birbirini doğradığı diğer yerlere bakın. Bu çok

normal bir durum. Atinalıların yaptığı ise oldukça anormaldi. Bence bu, bir bakıma o zamanda yaşamış önemli liderlerin sahip olduğu bilgeliğin kanıtıydı ve Atina'nın onca yıllık demokrasi hayatında sınıflar arasında keskin uçların olmadığını gösterdiğini düşünüyorum. Bu bir çeşit toplu idamı yabancı ve aşırı derecede hoş karşılanmayan bir şey haline getiren genel bir iyi hissiyat olduğu kanısındayım.

Bu nedenle, 401 yılındaki Atina'ya baktığımızda, demokrasi tamamen geri kazanılmıştı, ve bu konudaki yorumlarımı sınıfa geldiğinizde büyük ihtimalle hiçbirinizin ismini bile duymadığı bir adama, Thrasyboulos'a odaklanarak açmak istiyorum. Perikles'i duydunuz, Themistokles'i de duymuş olma ihtimaliniz vardı; bir çok Atinalının ismini duydunuz ancak, Thrasyboulos'u daha önce hiç duymamıştınız. Bu yüzden şimdi söyleyeceklerimi duyduğunuzda şaşırabilirsiniz. M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış Romalı bir tarihçi olan Cornelius Nepos, ünlü Yunanların ve Romalıların hayatlarını yazarken, Thrasyboulos hakkında şunları yazmıştır: "Mükemmelliği, şansı bir kenara bıraktığımızda, kendi başına bir değer olarak aldığımızı düşünürsek, bu adamın ilk sırada olacağına inanıyorum. Şurası gerçektir ki, şeref, sabır, ruh güzelliği ve ülke aşkı açısından kimseyi onun önüne koymam." Hiç de kötü değil ancak ona ilişkin anlatılacak çok daha fazlası var.

i.Ö. 180 yılından birkaç yıl sonra, eski çağlara ait büyük seyahat yazarı, Antik Yunanistan'ın ünlü ve tarihi yerlerine ilişkin bir rehber yazdı. Atinalılardan bahsedilen kısımda, şehrin dışındaki yollarda sıralanmış mezarları anlatmış ve sözlerine Akademia olarak bilinen bir yeri anlatarak başlamıştır. Seyyah yazar Pausanias şöyle demiştir: "İlk mezar Lykos'un oğlu ve kendinden önce ya da sonraki dönemlerde yaşamış bütün Atinalıların en ünlüsü olan Thrasyboulos'un mezarıdır." Burada olan bütün isimleri düşünün ve Pausanias'ın genel karşılaştırmasındaki ağırlık biraz daha belirli bir şeyle güçlendirilmiş olabilir, çünkü Pausanias'ın açıklaması şu şekilde devam ediyor: "Onunki ilk mezar ve daha sonra Perikles'in mezarı geliyor." Perikles'i kazara unutmuş olabileceğini düşünürsünüz diye söylüyorum.

Benim çözemediğim ve belki de hiç çözemeyeceğim olağanüstü ve muhteşem bir bilmedir bu. Bu adamlardan yüzyıllarca sonra yaşamış kişilerin Thrasyboulos hakkında böyle şeyler söylemiş olması ve bizim bunu hiç duymamış olmamız nasıl olabilir? Yani neredeyse hiç duymamış olmamız. Demek istediğim, size verebileceğim en iyi cevap burada kayıp bazı hikâyelerin olabileceği ve bildiğimiz gibi o döneme ait kayıp hikâyeler var, ve bu kişiler, Ksenophon ve Diodorus'ta ve hatiplerde bulamadığımız önemi, Thrasyboulos'a vermiş olmalılar. Ancak sonuç olarak, gelecek nesillere karşı bir sorumluluğumuz, sorumluluğunuz var, ve Thrasyboulos ismini tekrar belirsizliğe terk etmemelisiniz, ve böylece onu unutmazsınız. Unutmayın, o, ismi bir Yale savaş şarkısına konu olmuş tek Yunan, – Thrasyboulos, Thrasyboulos. Hoşça kalın.

[metin sonu]